

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ὡς χαρακτηριστικὸ παράδειγμα συνύπαρξης καὶ συνεκδήλωσης χαρίσματος καὶ θεσμοῦ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΤΣΙΓΚΟΥ*

Στὴν πατερικὴ γραμματεία ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως τὸ πλέον χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἔκφρασης καὶ συλλειτουργίας χαρίσματος καὶ θεσμοῦ¹. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο καὶ ἐπωφελές νὰ προσδιορισθεῖ ἐπακριβῶς καὶ νὰ περιγραφεῖ καταλεπτῶς τὸ ἐρμηνευτικὸ πλαίσιο ἢ ὀρθότερα τὸ κλειδί ὅλης τῆς δράσεως, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ του λειτουργήματος καὶ τῆς πληθωρικῆς θεολογικῆς του σκέψεως.

Ἐν πρώτοις, πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ἐμφατικὰ ὅτι ὁ ἱερός πατὴρ ἦταν ὁμολογουμένως μία ἐξαιρετὴ, μεγαλειώδης ἐκκλησιαστικὴ μορφή, μία ἄκρως δυναμικὴ, πληθωρικὴ, πολυτάλαντη καὶ χαρισματικὴ προσωπικότητα. Ὁ λόγος του (ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ γραφή του) εἶναι ὄντως ἐκκλησιαστικὸς καὶ θεραπευτικὸς, εἶναι προφητικὸς καὶ ἀντιεξουσιαστικὸς, εἶναι ἀκόμη χαρισματικὸς καὶ συνάμα θεσμικὸς, μὲ στερεὰ πάντοτε θεολογικὴ θεμελίωση.

Χωρὶς νὰ ἀποτελεῖ ὑπερβολή, μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι στὸ πρόσωπό του συγκέντρωσε τὰ χαρίσματα καὶ τὶς ἀρετὲς πολλῶν ἐκ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ὁ μοναδικὸς καὶ ἀνεπανάληπτος «ἐπίγειος ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος»², ἓνα πνεῦμα καινοτόμο καὶ ἀσυμβίβαστο, ἀναδείχθηκε μέγας πατὴρ καὶ «θεόφθογγος» κήρυκας τῆς Ἐκκλησίας.

Στὰ πολυπληθῆ συγγράμματά του ἐξέφρασε μὲ σαφήνεια, ἀκρίβεια καὶ πληρότητα τὴ συνείδηση ὀλόκληρης τῆς πατερικῆς παράδοσης γιὰ τὰ χαρίσμα-

---

* Ὁ Βασίλειος Α. Τσίγκος εἶναι Καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

1. Βλ. σχετικὰ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΣΙΓΚΟΥ, *Χάρισμα καὶ θεσμός στὴν περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου*, ἐκδ. Ostrakon Publishing, Θεσσαλονίκη 2016.

2. Στιχηρὸν ἐσπερινοῦ ἑορτῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Μηναῖον* Ἰανουαρίου, σ. 158.

τα και τούς θεσμούς στη ζωή της Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ μᾶλλον ἀπίθανο νὰ ἐπαναληφθεῖ και γιὰ κάποια ἄλλη ἐκκλησιαστικὴ προσωπικότητα αὐτὸ πὺν ἐλέγθη γιὰ τὸν ἱερὸ πατέρα, ὅτι θὰ «συνέφερε νὰ εἶχε μειώσει ὁ ἥλιος τὶς ἀκτῖνες του, παρὰ νὰ σταματήσει νὰ κηρύττει, νὰ λειτουργεῖ και νὰ δρᾷ ποιμαντικῶς ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος»³.

Μὲ τὴ δράση και τὰ συγγράμματα του καταδεικνύει ὅτι «εἶχε τὴ συνείδηση πνευματικοῦ ἡγέτου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας»⁴. Ὁ λόγος του εἶναι πάντοτε μεστός, ἐναργῆς, οἰκοδομημένος στὰ θεμέλια τῆς βιβλικῆς μαρτυρίας και τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης. Υἱοθετεῖ και οἰκειώνεται πλήρως ἄλλα και «βιώνει ἀπόλυτα ὁλόκληρη τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας»⁵. Τὰ κείμενά του εἶναι ὄντως «γεμάτα ἀπὸ τὴ φωνὴ τῆς»⁶· εἶναι ὑπομνήματα τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, σὲ μία συνέχεια και ἐνότητα τῆς ζωντανῆς ἱστορίας τῆς κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα.

Ὁ ἱερὸς πατήρ, διὰ τῶν πολυπληθῶν συγγραμμάτων του και τοῦ προσωπικοῦ του *παραδείγματος*, συνεχῶς γιὰ 1600 και πλέον ἔτη, κηρύττει, ἐμπνέει, καθοδηγεῖ στὴν ἐν Χριστῶ ζωὴ, διδάσκει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἀρδεύει και ἐκτρέφει ἕως σήμερα τὴν ὀρθόδοξη θεολογία. Εἶναι ἀπόλυτα μία ἐκκλησιαστικὴ προσωπικότητα, χωρὶς νὰ παρεκκλίνει στὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὴν ἐνιαία, ἀδιάσπαστη και ἀκαινοτόμητη πίστη, ζωὴ και ἐμπειρία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων και ὄλων τῶν προκατόχων του Πατέρων. Εἶναι ὁμολογουμένως «γνήσιος ἐκφραστὴς τῆς παράδοσης και βαθύτατος γνώστης τῆς»⁷. Μὲ τὴ χαρι-

3. Ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, στὸν δρόμο τῆς ἐξορίας του τὸν συναντοῦσαν πολλοὶ χοροὶ ἁγίων πατέρων, καθὼς και πλήθη μοναχῶν και παρθένων, οἱ ὁποῖοι «ἔκλειον θεωροῦντες ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀπερχομένους, και ἔλεγον πρὸς ἑαυτοῦς, συνέφερον ἵνα ὁ ἥλιος συνέστειλε τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, ἢ ἵνα τὸ στόμα Ἰωάννου ἐσιώπησε». Βλ. Ἐπιστολὴ 125, Πρὸς Κυριακὸν ἐπίσκοπον ἐν ἐξορίᾳ ὄντα και αὐτόν, PG 52, 685.

4. ΠΑΝΑΠΩΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τ. Δ΄, Περίοδος θεολογικῆς ἀκμῆς, δ΄ και ε΄ αἰῶνες, ἐκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 238.

5. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, τόμος Α΄: ἡ ζωὴ του, ἡ δόξα του, οἱ συγγραφές του, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 2006, σ. 16.

6. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΟΡΟΦΕΚΥ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνα* (μετὰφρ. Π. Πάλλη), ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 389. JACLYN L. MAXWELL, *Christianization and Communication in Late Antiquity: John Chrysostom and his Congregation in Antioch*, ἐκδ. Cambridge University Press, Cambridge 2006, σ. 119.

7. ΗΛΙΑ ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, «Ἡ Χριστολογία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», στὸν συλλογικὸ τόμο: *Χρυσοστομικὸ Συμπόσιο. Ἡ προσωπικότητα και ἡ θεολογία ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 2007, σ. 575.

σματική θεολογία του όχι μόνο δίδει απαντήσεις αλλά, έχοντας ο ίδιος έμβαθύνει στην παράδοση, συχνά θέτει και τὰ έρωτήματα στα μικρά και τὰ μεγάλα θέματα τής πίστεως.

Ὁ μέγιστος αὐτὸς «*φωστὴρ τῆς τρισηλίου Θεότητος*», ὁ «*χρυσορόδημων*»⁸ πατήρ, παρέχει τὸ λαμπρότερο *παράδειγμα* πνευματικοῦ πατρὸς καὶ ἱεράρχου, ὁ ὁποῖος ὡς «*ποιμὴν καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων*»⁹. Ἐχοντας ἀναλάβει μία ὑπεύθυνη θεσμικὴ διακονία στὴν Ἐκκλησία, ὡς πρεσβύτερος στὴν Ἀντιόχεια¹⁰ καὶ ὡς ἀρχιεπίσκοπος στὴν Κωνσταντινούπολη¹¹, συχνὰ ἐν τῷ πλεονασμῷ τοῦ *δοθέντος αὐτῷ* χαρίσματος βρέθηκε σὲ δύσκολη θέση, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ χάρισμα νὰ *συγκρουσθεῖ* καὶ νὰ ἀντιπαρατεθεῖ μὲ θεσμικὲς ἐκφάνσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

Ἐκεῖνο ὅμως πὺν κυρίως καὶ πρωταρχικῶς τὸν ἐνδιέφερε ἦταν ἡ αὐθεντικότερη βίωση τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς του. Πρὸς τοῦτο κατόρθωσε νὰ τοποθετήσῃ τὴ μαρτυρία καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος, τῶν προβλημάτων καὶ τῶν ποικίλων ἐκφάνσεων τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς τῶν πιστῶν.

Ἐπῆρξε *φύσει ἐλεγκτικός*, ἀσκώντας συχνὰ αὐστηρότατη κριτικὴ σὲ καθετὶ πὺν ἐρχόταν σὲ εὐθεία ἀντίθεση μὲ τὶς εὐαγγελικὲς ἀρχές. Ἦταν ἀκόμη ἰδιαιτέρως στηλιτευτικὸς γιὰ τὴν ποικιλότητα ἐκκοσμίκευση, τὴ διαβρωτικὴ ἀλλοτρίωση, τὶς παρεκκλίσεις καὶ τὴ χαλάρωση σὲ θέματα πίστεως καὶ ζωῆς τῶν με-

8. Ἀπολυτίκιον ἑορτῆς Τριῶν Ἱεραρχῶν, *Μηναῖον* Ἰανουαρίου, σ. 440.

9. Ἰωάν. 10, 11.

10. Γιὰ τὴ δράση του στὴν Ἀντιόχεια βλ. JACLYN L. MAXWELL, *Preaching to the converted: John Chrysostom and his audience in Antioch* (Ph.D.), Princeton University 2000· WENDY MAYER, "John Chrysostom as Bishop: The view from Antioch", *Journal of Ecclesiastical History* 55, 3 (2004), σ. 455-466· ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, "Patronage, pastoral care and the role of the bishop at Antioch", *Vigiliae Christianae* 55 (2001), σ. 58-70 καὶ τοῦ J. N. D. KELLY, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom - Ascetic, Preacher, Bishop*, ἐκδ. Duckworth, London καὶ ἐκδ. Cornell University Press, Ithaca, New York 1995, σ. 57.

11. Ὁ ἱερός πατήρ ἀνῆλθε στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 398 καὶ παρέμεινε μέχρι τὸ 404. Πρῶτος αὐτὸς ἔθεσε τὶς βάσεις καὶ προδιέγραψε τὴν οἰκουμενικὴ ἀποστολὴ τὴν ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐκπληρώσει ὁ πρῶτος θρόνος τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπῆρξε ἀληθῶς ὁ πρῶτος «οἰκουμενικὸς πατριάρχης». Βλ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ, *Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Συμβολὴ εἰς τὰ θεμελιώδη προβλήματα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου* (Διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγείᾳ), ἐν Ἀθῆναις 1958 (ἔπαν. 1977), σ. 34.

λῶν τῆς Ἐκκλησίας¹². Ἡ πληθωρική κοινωνική εὐαισθησία του, ἡ ἀγωνιστικότητα, ἡ παρρησία, ἡ εὐτολμία εἶναι ὀρισμένα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα ποῦ σφράγισαν ἔργω καὶ λόγῳ τὴ ζωὴ, τὸ ἐπισκοπικὸ του λειτούργημα καὶ γενικὰ τὴν προσφορά του¹³.

Ὡς ἀληθινὸς ἐπίσκοπος καὶ ποιμὴν λογικῶν προβάτων τῆς ποιμένης Χριστοῦ, ἐργαζόμενος νυχθημερὸν καὶ κινούμενος πρὸς «*πάσαν ἀναγκαίαν χρείαν*», δὲν μποροῦσε νὰ μείνει ἀδιάφορος καὶ νὰ μὴ λάβει ὑπεύθυνη θέση ἀπέναντι στὰ μεγάλα καὶ δυσεπίλυτα πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τοῦ ποιμνίου του. Δὲν ἐπεδίωξε νὰ μετατρέψει τὸ ἐπισκοπικὸ του λειτούργημα σὲ πολιτικὸ ἀξίωμα¹⁴. Ὅμως, χωρὶς ὑπερβολή, δοκίμασε στὴν ἴδια του τὴ σάρκα ὀλόκληρη τὴν πνευματικὴ κρίση τῆς ἐποχῆς του, ὅπως πιστοποιεῖται μέσα ἀπὸ τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του, τὴ σύγκρουσή του μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία¹⁵, τὶς συχνές του ἐξορίες καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἀνάιμακτο μαρτυρικὸ του τέλος¹⁶.

Ἀνάμεσα σὲ πολλὲς ἀναφορὲς ποῦ θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν ἐπ' αὐτῶν, ὁ μελετητὴς τῶν χρυσοστομείων κειμένων διακρίνει εὐκρινῶς ὅτι τὸν ἀπασχολοῦσε ἰδιαίτερος ἡ αὐξάνομενη *θεσμοποίηση* τῆς Ἐκκλησίας εἰς βάρος τῆς χαρισματικῆς τῆς ζωῆς, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παρατηρούμενης ἐκκοσμίκευσης¹⁷.

12. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ἱεροῦ πατρὸς ἔχει χαρακτηριθεῖ ὡς πρώτη φάση συμβιβασμοῦ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ κράτους καὶ ὡς μία περίοδος ἀρχῆς θρησκευτικο-ηθικῆς κατάπτωσης. Βλ. ΟΤΤΟΡΙΝΟ ΡΑΣΚΑΤΟ, *Οἱ λαϊκοὶ κατὰ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο. Στὴν Ἐκκλησία, στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν πόλη* (μετάφρ. Κ. Ἀκανθοπούλου), ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 39.

13. Βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΟΡΟΦΕΚΥ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνα*, σ. 382 κ.ἐξ.

14. Ὁ J. Kelly, τὸν χαρακτηρίζει ὀρθῶς ὡς βαθύτατα μὴ πολιτικοποιημένο ἐπίσκοπο (βλ. *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom*, σ. 151).

15. Πρόκειται γιὰ τὶς συγκρούσεις του μὲ τὴν αὐτοκράτειρα Εὐδοξία, τὸν αὐλικὸ Εὐτρόπιο, τὸν πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Θεόφιλο κ.ἄ. Περισσότερα βλ. στὴν ἐπαρκῶς τεκμηριωμένη σὶς πηγὲς μελέτη τοῦ WOLFGANG LIEBESCHUETZ, "Friends and enemies of John Chrysostom", στὸν τόμο Ann Moffatt (ed.), *Maistor: Classical, Byzantine and Renaissance studies for Robert Browning* (Australian Association for Byzantine Studies), Canberra 1984, σ. 85-111.

16. Περισσότερα βλ. στὴ μελέτη τοῦ S. D. AMÉDÉE THIERRY, "Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, μεγαλομάρτυρας μετὰ τοὺς διωγμούς" (μετάφρ. Θ. Σουγκάκη, Β. Τάτση), ἐκδ. Χριστιανικὴ Ἑλπίς, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 410-420.

17. Γιὰ παραδείγμα, θέλοντας νὰ «ἐξυγιάνει» τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς του, συχνὰ ἀναφέρεται στὴν ἀπουσία μεγάλων χαρισματικῶν μορφῶν μεταξὺ τῶν θεσμικῶν φορέων καὶ πρωτίστως στὸ βαθμὸ τοῦ ἐπισκόπου. Βλ. ἐνδεικτικὰ *Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ Ῥώμης* 4, PG 52, 534· *Ἐπιστολὴ* 125, *Πρὸς Κυριακὸν ἐπίσκοπον ἐν ἐξορίᾳ ὄντα καὶ αὐτόν*, PG 52, 685. Γιὰ τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ὁποίους ἤλεγχε δριμύτατα γιὰ τὴν ἐκκοσμικευμένη ζωὴ τους, ἔλεγε χαρακτη-

Σε αυτό το πλαίσιο της ζωής και δράσεώς του, ακόμη και κάποιες φραστικές του εξάρσεις, ή μεμονωμένες ενέργειές του σε περιόδους κρίσεων και εντόνων αντιπαραθέσεων του ίδιου με την εκκοσμικευμένη, άλλοτριωμένη πολιτική εξουσία και την εκκλησιαστική ιεραρχία¹⁸, δεν συνηγορούν στη δημιουργία μόνιμου περιβάλλοντος πολωτικών άγκυλώσεων, ανταγωνιστικών σχέσεων ή συγκρουσιακών αντιθέσεων μεταξύ θεσμικής ιεραρχίας και χαρισματικού στοιχείου στη ζωή της Έκκλησίας, εκτός και εάν τα μεμονωμένα στοιχεία έρμηνευθούν μικροσκοπικά. Για την ακριβέστερη και αυθεντικότερη έρμηνεία προσώπων και γεγονότων απαιτείται κυρίως μακροσκοπική και ακόλουθως μικροσκοπική θεώρηση. Και ο κανόνας αυτός εφαρμόζεται πληρέστατα στο παράδειγμα του Ιεροῦ Χρυσοστόμου.

Οί πολὺ συγκεκριμένες φραστικές διατυπώσεις ή και ὑπερβολές του δὲν προέρχονται ἀπὸ κάποιο θεωρητικὸ ὑπέρημαχο ἢ ἀκόλουθο μᾶς ιδεολογίας ἢ κοσμοθεωρίας, ἀλλὰ ἀπὸ βαθύτατη αἴσθηση τῆς πνευματικῆς ὑπευθυνότητας

ροστικά ὅτι «οὐδένα δέδοικα ὡς τοὺς ἐπισκόπους, πλὴν ὀλίγων». Βλ. Ἐπιστολή 14, Πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα 4, PG 52, 617. Παρόμοιες ἀναφορὲς γιὰ τὴν ἐποχή τους βλ. καὶ στὸν ἅγιο Θεόδωρο Στουδίτη καὶ τὸν ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο. Βλ. στὶς μελέτες μας *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Αὐθεντία καὶ πρωτεῖο*, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 196-198 καὶ *Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 240-241. Βλ. καὶ BENIZEOY ΧΡΗΣΤΟΦΟΡΙΑ, «Θεσμὸς καὶ χάρισμα στὸ Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο», στὸ *Θεσμὸς καὶ χάρισμα στὴν ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ παράδοση*, Τμῆμα Θεολογίας Α.Π.Θ., Athenaeum Antonianum Di Roma, Ἱερὰ Μητρόπολις Βεροίας, Ναούσης καὶ Καμπανίας (ΣΤ΄ Διαχριστιανικὸ Συμπόσιο, Βέροια 4-9 Σεπτεμβρίου 1999), Θεσσαλονίκη 2006, σ. 97-109.

18. Σχετικὰ μὲ τὶς θέσεις του ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ του πολιτικὴ, βλ. τὶς μελέτες: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ, *Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου* ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΟΖΙΝΗ, *Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος γιὰ τὸ "Imperium Romanum". Μελέτη πάνω στὴν πολιτικὴ σκέψη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας* (Διδ. Διατρ.), ἐκδ. Ἰνστιτούτο τοῦ Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 2003. Γιὰ τὴ διαμάχη Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου μὲ τὸν πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Θεόφιλο, βλ. τὴ μελέτη τῆς Elm, ἡ ὁποία ἐξετάζει τὰ γεγονότα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας: SUSANNA ELM, "The dog that did not bark. Doctrine and patriarchal authority in the conflict between Theophilus of Alexandria and John Chrysostom of Constantinople", στὸν τόμο: L. Ayres and G. Jones (eds), *Christian Origins: Theology, Rhetoric and Community*, ἐκδ. Routledge, London 1998, σ. 66-93. Γιὰ μία πρόσφατη πραγματέυση λαμβάνοντας κριτικὰ ὑπόψη καὶ τὴν προγενέστερη βιβλιογραφία, βλ. τὴ μελέτη JUSTIN L. STEPHENS, *Ecclesiastical and Imperial authority in the writings of John Chrysostom: A reinterpretation of his political philosophy* (Ph.D.), University of California, Santa Barbara 2001, κυρίως τὸ β' κεφάλαιο, σ. 49-80.

καὶ τῆς ὀφειλετικῆς προσφορᾶς, ἡ ὁποία τὸν διακατεῖχε, καὶ ἐξημενεύεται μὲ κριτήριο τὴ σθεναρὴ ἀγωνιστικότητά του, δηλαδή τὸ νὰ ὑπερασπισθεῖ τὴν ἀκαινοτόμητη ἀκεραιότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μαρτυρίας στοῦ σύνολό της.

Ὅπως ἔχει ὀρθῶς ἐπισημανθεῖ, «εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀναλογιστοῦμε τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο χωρὶς τὴν κοινότητα τῶν πιστῶν του, σὰν πατέρα χωρὶς τὴν οἰκογένειά του»¹⁹. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησία οἰκογένεια²⁰. Καθ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ λειτουργήματός του ὡς ποιμενάρχου ἀνυστάκτως μεριμνᾷ, πατρικῶς φροντίζει καὶ ἀγωνιᾷ γιὰ τὴν προστασία, «τὸ συμφέρον», τὴν «προκοπὴν»²¹ καὶ τὴν «οἰκοδομή» ὄλων τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ λογικῶν προβάτων, ὡς «καλός» καὶ «φιλοπρόβατος ποιμὴν»²².

Ἐὰν κάποιος ἀναζητήσῃ τὴν ποιμαντικὴ μέθοδο τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸ προσωπικὸ του παράδειγμα, τὸ ὁποῖο ἀποτελοῦσε τὸν πιὸ ἀποτελεσματικὸ τρόπο γιὰ νὰ ἐπιτύχει στὴν ἄσκησις τοῦ ποιμαντικοῦ του λειτουργήματος. Ἀκολουθώντας πιστὰ τὸ πρότυπο διακονίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος «πλήττει συμπαθῶς καὶ σπλαχνίζει θερμῶς», διακονεῖ θυσιαστικὰ καὶ ἀκούραστα, μὲ θερμουργὸ ζῆλο, μὲ σταθερὴ προσήλωσις καὶ ἀπεραντὴ καὶ «καθολικὴ ἀγάπη»²³ γιὰ ὅλα τὰ μέλη τοῦ ποιμνίου του²⁴. Μὲ τὸ δικό του παράδειγμα ζωῆς συνέβαλε στοῦ νὰ φανερωθεῖ «τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τὰ

19. OTTORINO PASQUATO, *Οἱ λαϊκοὶ κατὰ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο. Στὴν Ἐκκλησία, στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν πόλη*, σ. 20.

20. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὴν πρώτη σύντομη ἐξορία του ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀναφωνεῖ: «*Ἡ πόλις Ἐκκλησία ἐγένετο*». Ὁμιλία αὐτοῦ ἐπανελθόντος ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας 2, PG 52, 444. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ottorino Pasquato, ἡ εἰκόνα αὐτὴ «μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται σὲ κάθε χριστιανικὴ κοινότητα, ὡς τοπικὴ Ἐκκλησία, στὴν ὁποία περιέχεται ἡ παγκόσμιος Ἐκκλησία» (*Οἱ λαϊκοὶ κατὰ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο. Στὴν Ἐκκλησία, στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν πόλη*, σ. 61).

21. Ὅπως γράφει χαρακτηριστικά: «*οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ, οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχόμεαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν*», Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας 1, PG 52, 427.

22. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 5, PG 47, 21.

23. Ὁ π. Γ. Φλορόφσκυ τοῦ ἀπέδωσε τὸν χαρακτηρισμό: «ὁ προφήτης τῆς καθολικῆς ἀγάπης». *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνα*, σ. 377.

24. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε μία χαρακτηριστικὴ μαρτυρία του: «*Ἐγὼ μὲν γάρ, κὰν μυριάκις κατηγορήσῃς, μετὰ καθαρᾶς καρδίας τὴν εἰρήνην σοὶ δίδωμι, μετὰ εἰλικρινοῦς γνώμης καὶ πονηρὸν οὐδὲν δύναμαί ποτε περὶ σοῦ εἰπεῖν· σπλάγχνα γὰρ ἔχω πατρικά. Κὰν ἐπιπλήξω ποτέ, κηδόμενος τοῦτο ποιῶ*». *Εἰς τὸν Ματθαῖον* 32, 6, PG 57, 385.

θαύματα, ἢ ἀγάπη»²⁵, γιὰ τὴν ὁποία ἦταν ἕτοιμος νὰ δώσει καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἀκόμη γιὰ νὰ συνδράμει τοὺς ἀδελφούς του. Στὴν προοπτικὴ τοῦ πατρὸς τῆς «καθολικῆς ἀγάπης» εἶναι γεγονὸς ὅτι «ἡ ἱεραποστολὴ κυριαρχεῖ ἀπόλυτα»²⁶.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διήνυσε εὐδοκίμως τὸ ἄθλημα τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας τῶν χριστιανῶν. Ὁ ἄριστος ἀνατόμος τῆς χριστοζωῆς προτρέπει συνεχῶς καὶ ἀκαμάτως τοὺς ἀκροατὲς τῶν *Ὀμιλῶν* τοῦ στὴν αὐθεντικότερη βίωση τῆς πίστεως καὶ μονίμως ἀσκεῖ δριμύτατη κριτικὴ πρὸς ὅλους ἀνεξαιρέτως γιὰ κάθε ἀσυνέπεια ἢ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὸ αὐστηρὸ πλαίσιο καὶ τὰ σαφῆ ὅρια τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας²⁷. Ἡ βαθύτατη βίωση τῆς ἐν Χριστῷ, διὰ Πνεύματος Ἁγίου, ζωῆς, ἢ ἀνεπτυγμένη συνείδηση τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ χρέους τοῦ ὡς προεστῶτος τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὑπαγόρευαν νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστος καὶ ἀνυποχώρητος σὲ θέματα πίστεως καὶ χριστοζωῆς.

Ὁ λόγος του, ὅπως ἀκριβῶς τοῦ Χριστοῦ, τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων, ἔχει χαρακτῆρα ἐμφανῶς ἀντιεξουσιαστικὸ καὶ ἔντονα ἐπικριτικὸ ἀπέναντι στὴν ἀπολυτοποίηση, τὴν εἰδωλοποίηση, τὴν αὐθαιρεσίες καὶ ἐκτροπὲς κάθε μορφῆς ἐξουσίας καὶ τῶν θεσμικῶν φορέων τῆς. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρονται οἱ δριμύτατες ἐπιθέσεις τοῦ ἐναντίον τῶν πλουσίων, ὅπως καὶ ἡ ἀδυσώπητη πρὸς τοὺς κρατοῦντες ἐπικρίσεις του, οἱ ὁποῖες μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν ὑπερβολικῆς (κρινόμενες μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα), ὅμως γιὰ τὸν ἴδιο ἦταν ἀπολύτως δικαιολογημένες καὶ ἐπιβεβλημένες, λαμβάνοντας ὑπόψη τὶς ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου τοῦ καὶ τὶς προκλήσεις τοῦ περιρρέοντος κλίματος τῆς ἐποχῆς του²⁸. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε σὲ πολλὰς *Ὀμιλίαις* τοῦ περιγράφει μὲ ἰδιάζουσα διαύγεια καὶ καιρία εὐστοχία τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς, τὰ ὁποῖα τὴν διαφοροποιοῦν ἀπὸ τὴν κρατικὴ ἐξουσία, ὡς

25. *Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους 9, 7*, PG 60, 464: «Τὸ πάντων τούτων σημεῖον μείζον ἐπιδειξώμεθα, τὴν ἀγάπην».

26. OTTORINO PASQUATO, *Οἱ λαῖκοι κατὰ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο. Στὴν Ἐκκλησία, στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν πόλη*, σ. 303.

27. Βλ. ΒΛΑΣΙΟΥ ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τόμος Α΄*, Ἰστ. ἀρχῆς μέχρι τὴν *Εἰκονομαχίαν*, Ἀθῆναι 2002, σ. 547.

28. Εἶναι ὄντως πολὺ δύσκολο γιὰ κάθε μελετητὴ νὰ ἐπιλέξει μελέτες ἀπὸ τὴν τεράστια χρυσοστομικὴ βιβλιογραφία γιὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὶς θέσεις του σὲ πλῆθος κοινωνικῶν προβλημάτων, ὅπως τὴν ἀδικία, τὴ φτώχεια, τὴν ἐκμετάλλευση τῶν πλουσίων, τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ, τὶς σχέσεις τῶν συζύγων, ἀκόμη καὶ τὴ συζυγικὴ βία κ.ἄ. Γιὰ τὸ τελευταῖο βλ. τὴν καλῶς τεκμηριωμένη κειμενικὰ μελέτη, JOY A. SCHROEDER, "John Chrysostom's *Critique of Spousal Violence*", *Journal of Early Christian Studies* 12, 4 (2004), σ. 413-442.

πνευματικό μέγεθος και ἐκκλησιαστικό σῶμα μὲ ποικιλία χαρισμάτων και κοινωνία ἀγάπης μεταξύ τῶν μελῶν της.

Συχνότατα, σχεδὸν πάντοτε, στὰ χρυσοστομικά συγγράμματα ἀπαντᾷ ὄχι τόσο ὁ γενικόλογος και ἐπιδερμικός, ἀλλὰ ὁ διεισδυτικός, ὁ κριτικός και ἐλεγκτικός του λόγος ἐναντίον τῶν ποικίλων συμπτωμάτων τῆς ἀνθιραεσίας, τῆς ἀδικίας, τῆς κατάχρησης, τῆς ἀνελευθερίας και τῆς ἀλαζονείας πού χαρακτηρίζουν τὴν κοσμική ἐξουσία²⁹. Τὴν ἴδια ἀκριβῶς θέση λαμβάνει ἀπέναντι και στὴν ἐκκλησιαστική ἱεραρχία, ὅταν αὐτὴ ἀπὸ χαρισματικό και διακονικό λειτουργήμα μετατρέπεται σὲ καταδυναστευτική ἐξουσία και ἀλλοτριώνεται ὁ ἐκκλησιαστικός τρόπος τῆς ζωῆς και τοῦ ἀληθῶς ὑπάρχειν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς καλὸς ποιμὴν γνωρίζει ἄριστα ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ἀλλοτρίωση ὀδηγεῖ στὴ θρησκευτικοποίηση και θεσμοποίηση τοῦ γεγονότος τῆς Ἐκκλησίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὸν μαρασμὸ και τὴ νέκρωση τῆς χαρισματικῆς λειτουργίας τῶν μελῶν Της. Σὲ κάθε περίπτωση πάντως ὅλες οἱ ἐνέργειές του και οἱ θέσεις πού ἐξέφρασε πηγάζουν ἀπὸ τὴν πάλλουσα καρδιά ἐνὸς ἀγωνιῶντος, δυναμικοῦ, ὑπεύθυνου και ἐν τέλει ἀληθοῦς ποιμενάρχου τῆς Ἐκκλησίας, λειτουργοῦντος «εἰς τύπον και τόπον» τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ. Πρόκειται γιὰ ἕναν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, οἱ ὅποιοι εἶναι «οἱ προστάται τῶν Ἐκκλησιῶν, τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ βαστάζοντες»³⁰. Τὸ καθῆκον και ἡ ὑψίστη αἴσθηση πνευματικῆς εὐθύνης του, ὡς ποιμένος και διδασκάλου³¹, τὸν ὠθοῦσε νὰ ἐρμηνεύει τὸ Εὐαγγέλιο σὲ συνάρτηση μὲ τὰ προβλήματα, τὶς ἀναζητήσεις και τὶς ποιμαντικὲς ἀνάγκες τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος στὴν ἐποχὴ του.

29. Ἐνδεικτικὰ βλ. τὶς ὁμιλίες του *Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας* PG 49, 15-222, και ἰδιαίτερος τὴν ΣΤ', στ. 81 κ.ἐξ. Ἐδῶ ἔχουμε ἕνα δεῖγμα τῆς πνευματικῆς ἀρχοντίας ἐνὸς χαρισματικοῦ λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ζώντας ὁ ἴδιος τὶς ὁδύνες και τὴν ἔνταση πού προκλήθηκε στὴν Ἀντιόχεια ἀπὸ τὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων, ἐκφώνησε τὶς 21 αὐτῆς Ὅμιλίες. Ἦταν ἡ ἀνοιξη τοῦ 387, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐξέγερση τοῦ λαοῦ τῆς Ἀντιόχειας ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου, ὅταν κατάφερε μὲ τὸν λόγο του αὐτὸν μὲν νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴ συνειδητοποίηση τῆς εὐθύνης του τὸν δὲ λαὸ στὴν ἀλλαγὴ στάσης, μὲ τελικὸ ἀποτέλεσμα τὴν εἰρηνικὴ διευθέτηση τοῦ ζητήματος. Βλ. F. VAN DE PAVERD, *St John Chrysostom. The Homilies on the Statues: An Introduction* (Orientalia Christiana Analecta 239), ἐκδ. Pontifical Institutum Studiorum Orientalium, Rome 1991. J. N. D. KELLY, *Golden Mouth*, σ. 72-82.

30. *Κατὰ Ἰουδαίων* 3, 3, PG 48, 865.

31. Ἐρμηνεύοντας τὴ θέση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «οὐ μὴ φάγω κρέας εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω» (Α' Κορ. 8, 13), ὁ ἱερός Χρυσόστομος ὑπογραμμίζει τὸ προσωπικὸ παράδειγμα τοῦ δασκάλου: «Τοῦτο διδασκάλου ἀρίστου, τὸ δι' ἑαυτοῦ παιδεύειν ἂ λέγει». Βλ. *Εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους* 20, 5, PG 61, 167.

Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ποίμανε καὶ αὐτὸς ἐμπόνως καὶ δίδαξε μετ' ἐπιστήμης τὸ ποιμνίό του. Ἀπὸ τὸν βιογράφο του χαρακτηρίσθηκε δικαίως ὡς «ἐπιστήμονας τῆς ἱερωσύνης»³², καθὼς δροῦσε ὡς ποιμὴν τῆς λογικῆς ποιμνῆς καὶ ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, διδάσκοντάς τον ἀπαρχάρακτη τὴν «ὁδὸν σωτηρίας». Τὸ πρωταρχικὸ κίνητρό του δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ τὴν υπερβάλλουσα ἀγάπη καὶ τὸ μέχρι θυσίας προνοητικὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν κατὰ Χριστὸν «προκοπή» καὶ τὴ «σωτηρία»³³ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ὁμόνοια³⁴. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὄλοι ἀνεξαίρετως οἱ Πατέρες, στὸ πλαίσιο τῆς ποιμαντικῆς τους διακονίας καὶ εὐθύνης, ἀπέδιδαν ὑψίστη σημασία στὴ διαφύλαξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας καὶ θεωροῦσαν τὴ διάσπασή της ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἁμαρτήματα, τὸ ὁποῖο παροργίζει τὸν Θεό³⁵. Τὸ σχίσμα, ἡ διαίρεση δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἀσυγχώρητο καὶ πλέον ἀξιοκατάκριτο σφάλμα ποὺ μπορεῖ νὰ διαπράξει κάποιος εἰς βάρος τῆς³⁶.

32. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 5, PG 47, 19. Ἔχει ἐπισημανθεῖ ὅτι ἡ διδασκαλία του “συνιστᾷ ἕναν ‘*regula pastoralis*’ for the entire Orthodox priesthood”. GEORGE D. DRAGAS, “Perceptions of John Chrysostom in Contemporary Greek Orthodoxy”, στὸ M. Wallraff und R. Brändle (hrsg), *Chrysostomosbilder in 1600 Jahren: Facetten der Wirkungsgeschichte eines Kirchenvaters* (Arbeiten zur Kirchengeschichte 105), ἐκδ. Walter de Gruyter, Berlin-New York 2008, σ. 374.

33. Γιὰ τὸν ἴδιο ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς τῶν χριστιανῶν εἶναι τὸ πολυτιμότερο προᾶγμα. Βλ. *Εἰς τὰς Πράξεις* 3, 5, PG 60, 42. Εὐχαριστώντας τὸ ποιμνίό του γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση τὴν ὁποία τοῦ ἔδειξε στὴν περιπέτεια τῆς ἐξορίας του, γράφει: «Ἀγαπῶ ἐτοιμῶς τὸ αἷμά μου ἐκχέειν ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας». *Ὁμιλία αὐτοῦ ἐπανελθόντος ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας* 5, PG 52, 446. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς του διακονίας στὴν Ἀντιόχεια εἶχε κάνει γνωστὴ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀδελφῶν του: «οὐδὲ γὰρ ἕτερός μοι βίος τίς ἐστιν, ἀλλ' ἢ ὑμεῖς καὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ἡ φροντίς». *Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας* 9, 1, PG 49, 103.

34. Βλ. *Κατὰ Ἰουδαίων* 3, 5, PG 48, 870.

35. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀναφέρει ὅτι ἡ φιλαρχία εἶναι ἡ κύρια αἰτία τῶν διαίρεσεων, οἱ ὁποῖες ἐξοργίζουν τὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο: «οὐδὲν οὕτως Ἐκκλησίαν δινησεται διαρεῖν, ὡς φιλαρχία. Οὐδὲν οὕτω παροξύνει τὸν Θεόν, ὡς τὸ Ἐκκλησίαν διαρεθῆναι». *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους* 11, 4, PG 62, 85. Στὸ πνεῦμα τῶν λόγων του εὐθυγραμμίζεται καὶ ἡ ἐπισημάνση ὅτι τελικὰ τὸ σχίσμα εἶναι «κλασικὸ γέννημα καὶ θρέμμα τῆς θρησκευτικῆς φιλαρχίας». Βλ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, *Παίγνια ἐξουσίας. Θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ παθογένεια*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2006, σ. 34.

36. Βλ. *Κατὰ Ἰουδαίων* 3, 6, PG 48, 872.

Τὰ πολλά προβλήματα, πού δημιουργοῦν τὰ σχίσματα καὶ οἱ ἑτεροδοξασκαλίαι, ἀναγκάζουν συχνὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ἡ διαίρεση στὴν Ἐκκλησία εἶναι βαρύντατο ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ οὔτε τὸ αἷμα μαρτυρίου νὰ τὸ ἐξαλείψει³⁷. Θεωρεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε χειρότερο ἀπὸ «τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν διασπᾶν»³⁸. Χαρακτηρίζει ὡς «ἔγκλημα» καὶ μάλιστα ἀσυγχώρητο, ἄξιο καταδίκης καὶ πρόξενο μεγάλης τιμωρίας «τὸ σχίσαι τὴν Ἐκκλησίαν», τὸν διαπληκτισμό, τὴ σπορὰ τῆς διχόνοιας καὶ τὴ συνεχῆ ἀποστέρηση τῶν πιστῶν ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ σύναξη³⁹. Θὰ λογοδοτήσουν στὸν Θεό, συμπληρώνει σὲ σχετικὴ Ὀμιλία του, «οἱ τὸ πλήρωμα κατατέμνοντες τὸ ἐκκλησιαστικόν» καὶ αὐτὸ ἰσχύει ὄχι μόνο γιὰ τοὺς «ἄρχοντες», ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς «ἀρχομένους» στὴν Ἐκκλησία⁴⁰.

Σὲ κάθε εὐκαιρία πού τοῦ προσφέρεται, ὁ ἱερός Χρυσόστομος προτρέπει ἐπανειλημμένως τοὺς ἀκροατές του νὰ ἀκολουθοῦν σὲ ὅλα καὶ μὲ κάθε ἀκριβεία τὴν Ἐκκλησία –«πανταχοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ μετ' ἀκριβείας ἐπόμεθα»–, προτιμώντας πάνω ἀπ' ὅλα τὴν ἀγάπη καὶ τὴν εἰρήνη. Γιατί καὶ ἂν ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία διέπρωτε σφάλμα, αὐτὸ θὰ ἦταν ἀσφαλῶς ὑποδεέστερο ἀπὸ τὸ «ἔγκλημα» πού προερχόταν ἀπὸ τὴ διαίρεση καὶ τὸ σχίσμα τῆς. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ ἱερός πατὴρ φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίξει ὅτι καὶ σφάλμα νὰ κάνει ἡ Ἐκκλησία –«εἰ καὶ ἐσφάλλετο ἡ Ἐκκλησία»– τὰ πιστὰ μέλη τῆς ὀφείλουν νὰ ἀκολουθοῦν τὸ σφάλμα καὶ ὄχι νὰ φιλονικοῦν, νὰ διχοστατοῦν καὶ νὰ σχίζουν τὴν Ἐκκλησία⁴¹.

Ὅλες οἱ προτροπές του ἐκκινοῦν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι, ὡς ὑπεύθυνος, ἀληθινὸς καὶ «καλὸς ποιμὴν» τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει ἄμεση καὶ ὀδυνηρὴ ἐμπειρία καὶ γνωρίζει καλῶς πὼς τὸ σχίσμα σημαίνει χωρισμὸ ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα, ἀκοινωνησία καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ ἀσφαλὲς πλαίσιο τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί πάλιν καὶ πολλάκις προτρέπει τοὺς ἀκροατές του νὰ μὴ δημιουργοῦν σχίσματα καὶ διαιρέσεις με-

37. Ἐπαναλαμβάνει ἐδῶ τὴ γνώμη ἀγίου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι «οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ταύτην δύνασθαι ἐξαλείφειν τὴν ἁμαρτίαν» [τοῦ σχίσματος]. *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους* 11, 4, PG 62, 85.

38. *Κατὰ Ἰουδαίων* 3, 1, PG 48, 863.

39. «Τὸ δὲ σχίσαι Ἐκκλησίαν καὶ φιλονεικῶς διατεθῆναι καὶ διχοστασίας ἐμποιεῖν καὶ τῆς συνόδου διηνεκῶς ἑαυτὸν ἀποστερεῖν, ἀσύγνωστον καὶ κατηγορίας ἄξιον καὶ πολλὴν ἔχει τὴν τιμωρίαν». *Κατὰ Ἰουδαίων* 3, 6, PG 48, 872.

40. Βλ. *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους* 11, 4, PG 62, 85.

41. Βλ. *Κατὰ Ἰουδαίων* 3, 6, PG 48, 870.

ταξύ τους, αλλά «οὕτως ὠκονόμησεν ὁ Θεός», ὥστε νὰ ὑπάρχει «ἀγάπη καὶ ὁμόνοια»⁴².

Ὡς γνωστό, χωρὶς ἱερέα δὲν μπορεῖ τίποτε στὴν κυριολεξία νὰ γίνεῖ στὴν Ἐκκλησία. Πολὺ δὲ περισσότερο δὲν μπορεῖ ἡ Ἐκκλησία νὰ ὑπάρξει «ἄνευ ἐπισκόπου»⁴³. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτη καὶ πολυσήμαντη ἐκκλησιολογικῶς ἡ θεσμικὴ στάση ποὺ κράτησε ὁ ἱερὸς πατὴρ κατὰ τὴ σύνοδο τοῦ ἔτους 403 στὴ Δρῦ, ἡ ὁποία καὶ τὸν κατεδίκασε. Ἐχοντας ὡς μοναδική του μέριμνα νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ ἐπώδυνη ἐμπειρία τοῦ σχίσματος στὴν Ἐκκλησία, ἐπεδίωξε νὰ διατηρήσουν οἱ ὑποστηρικτὲς του κοινωνία μὲ τοὺς ἀντικανονικοὺς κριτές. Παράλληλα ὁμως ἐπέμεινε νὰ μὴν ὑπογράψουν τὶς ἀποφάσεις τους ἐναντίον του, τὴ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποία ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος καὶ οἱ ὄπαδοί του εἶχαν ἐτοιμάσει στὴν Ἐπί Δρῦν σύνοδο τὴν καθαίρεσή του⁴⁴. Ἀπὸ ἐδῶ –μεταξὺ ἄλλων– τεκμαίρεται πόσο θεσμικὸς ἦταν ὁ ἰδιαίτερος χαρισματικὸς ἱερὸς Χρυσόστομος, ἡ ἀπάντηση τοῦ ὁποίου «προϋποθέτει διάκριση, μεγαλοψυχία καὶ βαθὺ θεολογικοεκκλησιαστικὸ φρόνημα»⁴⁵.

Ἐξίσου χαρακτηριστικὰ θεσμικὴ εἶναι καὶ ἡ στάση του κατὰ τὴν ἀποχαιρετιστήρια Ὀμιλία του στὴν Ἐκκλησία πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξορία του. Συνιστοῦσε στοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς, οἱ ὁποῖοι τὸν στήριζαν, νὰ ὑπακούσουν καὶ νὰ δεχθοῦν τὶς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν ἐμφανῶς ἀδικες γιὰ τὸν ἴδιο. Ὡς ἀληθινὸ ποιμένα τὸν ἀπασχολοῦσε ἕνα καὶ μοναδικὸ ζήτημα: ἡ διαφύλαξη μὲ κάθε τρόπο τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀποφυγὴ σχίσματος καὶ διαίρεσης. «*Εὐῆασθε, ἀδελφοί, καὶ εἰ φιλεῖτε τὸν*

42. *Εἰς τὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους* 31, 2, PG 61, 260.

43. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικὸς ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 10, PG 47, 35.

44. Ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ: «*Κοινωνήσατε μὲν, ἵνα μὴ σχίσσητε τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ὑπογράψητε δέ*». ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικὸς ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 8, PG 47, 28.

45. Βλ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τόμος Α΄», σ. 62. Γιὰ τὰ γεγονότα περὶ τὴ σύνοδο τοῦ 403, βλ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, σ. 208-209· ΒΛΑΣΙΟΥ ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α΄*, σ. 549 κ.έξ. Τὸ ἔτος σύγκλησης τῆς συνόδου εἶναι μία πρώτη ἀσφαλὴς χρονολογία γιὰ τὸν ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος συνόδευε ἐκεῖ τὸν θεῖο του πατριάρχη Θεόφιλο. Βλ. NORMAN RUSSELL, *Cyril of Alexandria. The Early Church Fathers*, ἐκδ. Routledge, New York, 2000, σ. 6· ΒΛΑΣΙΟΥ ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α΄*, σ. 552.

Χριστόν, ἐμοῦ ἔνεκεν μή τις ἀπολείπει τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν»⁴⁶. Προτρέπει δὲ τοὺς φίλους του πάλιν καὶ πολλάκις «τὰς Ἐκκλησίας ὑμῶν μὴ ἀφήτε»⁴⁷.

Στὶς διακόνισσες Ὀλυμπιάδα, Πενταδία καὶ Πρόκλη⁴⁸ εἶπε παρακλητικὰ τὰ ἐξῆς ἀποτρεπτικὰ γιὰ τὴ δημιουργία σχίσματος: «Τοῦτο δέ ἐστι ὁ παρακαλῶ· μή τις ὑμῶν ἀνακοπῆ τῆς συνήθους εὐνοίας τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ὡς ἂν ἄκων ἀχθῆ ἐπὶ τὴν χειροτονίαν ... κλίνετε αὐτῶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν ὡς Ἰωάννη· οὐ δύναται γὰρ ἡ Ἐκκλησία ἄνευ ἐπισκόπου εἶναι. Καὶ οὕτως ἐλεηθῆτε»⁴⁹. Ὁσα ἀφήνει ὁ ἱερός πατήρ ὡς πνευματικὴ ὑποθήκη ἀναφέρονταν στὸν ἐπίσκοπο, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ἀντικαθιστοῦσε. Συνιστᾷ δηλαδὴ στοὺς ἀκροατὲς του νὰ κάνουν ὑπακοή στὸν διάδοχό του ἐπίσκοπο, γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ὁ κίνδυνος σχίσματος στὴν Ἐκκλησία.

Ἔχει καταγραφεῖ στὶς πηγές καὶ ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἔρευνα ὅτι ὁ ἀντιοχειανὸς ἱερός πατήρ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον λαοφιλεῖς ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτες, ἀλλὰ οὐδέποτε μὲ ἐνέργειες καὶ διδαχές του ὑποκίνησε ἢ προέτρεψε σὲ σχισματικὲς καταστάσεις στὴν Ἐκκλησία. Εἶναι γεγονός ὅτι καὶ τὶς δύο φορές (τὰ ἔτη 403 καὶ 404) πειθάρχησε στὶς ἄδικες ἐναντίον του ἀποφάσεις τῆς συνόδου καὶ ἀκολούθησε, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι μεγάλοι Πατέρες, τὸν δύσβατο καὶ ταπεινωτικὸ δρόμο τῆς μαρτυρικῆς ἐξορίας, γιὰτί πίστευε βαθύτατα καὶ δίδασκε ἀταλάντευτα ὅτι τὸ σχίσμα δὲν εἶναι μικρότερο κακὸ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν αἵρεση: «τοῦ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσεῖν τὸ τὴν Ἐκκλησίαν σχίσαι οὐκ ἔλαττόν ἐστι κακόν»⁵⁰.

46. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 8, PG 47, 27.

47. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός* 8, PG 47, 28.

48. Βλ. τὸ ἐνδιαφέρον ἄρθρο τῆς WENDY MAYER, "Constantinopolitan Women in Chrysostom's circle", *Vigiliae Christiana* 53, 1 (1999), σ. 265-288Z. Γιὰ τὴ σχέση τοῦ Χρυσοστόμου μὲ τὴν Ὀλυμπιάδα βλ. J. N. D. KELLY, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom - Ascetic, Preacher, Bishop*, σ. 113-114.

49. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός* 10, PG 47, 35. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τόμος Α΄", σ. 89.

50. *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους* 11, 3, PG 62, 83· *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους* 12, 5, PG 62, 87. Βλ. καὶ [ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ], *Πηδάλιον τῆς νοητῆς Νηὸς τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησίας, ἧτοι ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες ὑπὸ Ἀγαπίου Ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου Μοναχοῦ*, ἐκδ. Ἀστήρ, Ἀθήναι 1982, σ. 33, σημ. 2 εἰς κανόνα λα΄ Ἁγίων Ἀποστόλων. Οἱ Πατέρες δὲν ἀπέκοπταν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὴν κοινωνία τους μὲ τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ παρέμεναν ἐντὸς αὐτῆς, ἔστω καὶ διαφωνώντας ριζικὰ «ἐν λόγοις, ἔργοις καὶ συγγραφαῖς», γιὰτί ἡ ἀνύστακτη μέριμνά τους ἦταν ποιμαντικὴ καὶ τὸ κριτήριό τους σταθερὰ ἐκκλησιοκεντρικό.

Στή συνάφεια αυτή ἄξια ἀναφορᾶς εἶναι καὶ ἡ στάση τοῦ ἱεροῦ πατρὸς σ' ἓνα ἄλλο εὐαίσθητο ἐκκλησιολογικὸ ζήτημα, ὅπως ἦταν ἐκεῖνο τῶν «Μακρῶν ἀδελφῶν», τὸ ὁποῖο ἀπαιτοῦσε γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή του λεπτοὺς χειρισμούς. Ὅταν οἱ ἀποκαλούμενοι Μακροὶ ἀδελφοί (μοναχοὶ τῆς Νιτρίας) κατέφυγαν στὴν Κωνσταντινούπολη (ἀρχὲς τοῦ 402) ζητώντας προστασία ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπό τῆς Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ἐκεῖνος τοὺς παραχώρησε κατάλυμα καὶ φιλοξενία. Ὅμως, καθὼς γνώριζε καλῶς τὴν κανονικὴ τάξη τῆς Ἐκκλησίας, δὲν τοὺς ἐπέτρεπε νὰ λειτουργήσουν οἱ ἴδιοι. Σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Παλλαδίου καὶ τοῦ Σωκράτους, ἀπέφυγε νὰ τοὺς δεχθεῖ σὲ πλήρη ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία καὶ αὐτὸ γιὰτὶ εἶχαν καταδικασθεῖ ἀπὸ ἄλλη ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση, τὸν Ἀλεξανδρείας Θεόφιλο⁵¹.

Ἐνα ἀκόμη σημεῖο στὸ ὁποῖο εἶναι ἀξιοπρόσεκτη ἡ στάση τοῦ ἀντιοχεανοῦ πατρὸς ἔναντι τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ τῶν λειτουργημάτων εἶναι ἡ ἐρμηνεῖα τοῦ μείζονος, ἀκανθώδους καὶ πάντοτε ἐπικαίρου ζητήματος τῆς ὑπακοῆς στὴν Ἐκκλησία καὶ στὶς θεσμικὲς τῆς ἐκδηλώσεις. Ἡ ὑπακοὴ στὴν Ἐκκλησία σημαίνει ὅτι οὐδεὶς μπορεῖ νὰ δικαιώσει τὸν ἑαυτό του ἢ νὰ θεωρήσει ἑαυτὸν ὑπεράνω τῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν κατέχει τὸ ἀνώτατο ἐκκλησιαστικὸ λειτούργημα.

Αὐτὸ διακρίνεται ἐναργέστατα καὶ ἐπιμαρτυρεῖται στὸν βίο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτη ἀδικὴ καθάρηση καὶ ἐξορία του, ἐπανερχόμενος μὲ αὐτοκρατορικὴ προσταγὴ, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του καὶ συνεχῶς ζητοῦσε τὴ σύγκληση συνόδου γιὰ νὰ τὸν ἀποκαταστήσει στὸ θρόνο, λέγοντας ὅτι σύνοδος μὲ καθήρεσε, σύνοδος πρέπει νὰ μὲ ἀποκαταστήσει (δηλαδὴ μὲ τὴν ἔγκριση αὐτῶν ποὺ τὸν καθήρεσαν⁵²). Ὅμως ἐν

51. Ὁ βιογράφος του ἐπιβεβαιώνει τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος «οὐκ ἐδέξατο μὲν αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν», ἀλλὰ ἔγραψε παρακλητικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Θεόφιλο Ἀλεξανδρείας, νὰ δεχθεῖ πίσω τοὺς ὠριγενιστὲς μοναχοὺς. Βλ. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 7, PG 47, 25. Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης γράφει: «Ἐν τιμῇ μὲν ἦγε τοὺς ἄνδρας καὶ τῶν εὐχῶν μετέχειν οὐκ ἐκώλυσε, κοινωνίας δὲ μυστηρίων οὐκ ἔφη πρὸ διαγνώσεως μεταδώσειν αὐτοῖς». ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 6, 9, PG 67, 693. Βλ. καὶ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, τόμος Α', σ. 53· ΒΛΑΣΙΟΥ ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α'*, σ. 548· WENDY MAYER, "John Chrysostom as Bishop: The view from Antioch", σ. 461.

52. Βλ. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 2, PG 47, 10· ΠΑΝΑΠΙΩΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, σ. 243-244· ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες*

τέλει ἀναγκάσθηκε νὰ συμμορφωθεῖ μὲ τὴν αὐτοκρατορική ἐντολή, χωρὶς τὴν ἀπόφαση συνόδου, καὶ ἀνῆλθε στὸν θρόνο⁵³, εὐλόγησε τὸν λαὸ μὲ τὸ «εἰρήνη ὑμῖν» καὶ ἐκφώνησε ἐκ τοῦ προχείρου μία θαυμάσια Ὀμιλία⁵⁴.

Ἐρμηνεύοντας τὸ ἀποστολικὸ χωρίο «πειθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν»⁵⁵, ὑπογραμμίζει ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ὑπακοῆς στοὺς προεστώτες τῆς Ἐκκλησίας συνδέεται μὲ τὸ κριτήριον τῆς ὀρθοτόμησιν ἐκ μέρους τῶν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. Οἱ ἀληθινοὶ ποιμένες, στοὺς ὁποίους ὀφείλεται ὑπακοή, δίδουν ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξή τους γιὰ νὰ συνδράμουν στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τῶν ποιμαινομένων τους. Οἱ καλοὶ καὶ γνήσιοι ποιμένες, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὅπως τοὺς θέλει ὁ Χριστός, συναγωνίζονται μὲ ἀμέτρητους μάρτυρες –«μυριοὶς ἀμιλλῶνται μάρτυσιν»–, καθὼς καὶ αὐτοὶ πεθαίνουν μύριες φορὲς χάριν τοῦ ποιμνίου τους⁵⁶.

Οἱ ἀληθινοὶ ποιμένες, πού προτρέπουν τοὺς πιστοὺς σὲ ὑπακοή, δὲν φροντίζουν νὰ σωθοῦν οἱ ποιμαινόμενοι μέσῳ τῶν ἰδίων, ἀλλὰ νὰ σωθοῦν μὲ τὴ βοήθεια ὁποιουδήποτε εἶναι φορέας τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Ὁ ἱερός πατὴρ λέγει (ἀναφερόμενος στὸν ἑαυτό του) ὅτι ἕνας ἀληθινὸς ποιμένας ἔχει τόσο μεγάλη ἀγάπη γιὰ ὄλους, ὥστε, ἐὰν ὑπῆρχε τρόπος νὰ διαρρηξοῖ τὴν καρδιά του καὶ νὰ τὴ δείξει στοὺς πιστοὺς, θὰ ἔβλεπαν πὼς μέσα ἐκεῖ βρίσκονται ὅλοι μὲ πολλὴ εὐρυχωρία καὶ ἄνεση⁵⁷.

τοῦ τετάρτου αἰῶνα, σ. 384· ΒΛΑΣΙΟΥ ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α΄*, σ. 551· ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, τόμος Α΄, σ. 75.

53. ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 8, 18, PG 67, 1562. ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 6, 18, PG 67, 717· ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, τόμος Α΄, σ. 76. Πράγματι ὁ πιστὸς «λαός» τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀγαποῦσε τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο καὶ εἶχε τελείως διαφορετικὸ φρόνημα, τὸν ὑποχρέωσε χωρὶς τὴ θέλησή του νὰ ἀνέλθει στὸ θρόνο καὶ νὰ συνεχίσει τὴ διαποιμάνσή του. Αὐτὸ ὅμως ἀποτελέσει μία ἀπὸ τίς πολλὰς κατηγορίες τῆς δεύτερης καθάρσεώς του, ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ εἶχε καταδικασθεῖ ἀνῆλθε στὸν θρόνο, χωρὶς νὰ τὸν ἀποκαταστήσει νέα Σύνοδος.

54. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἀριστοῦργημα ρητορικῆς τέχνης καὶ κάλλους. Ἐκφωνήθηκε γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ποιμνίό του γιὰ τὴ στάση πού κράτησε στὴν περιπέτειά του καὶ τὴν ἀγάπη τὴν ὁποία ἔδειξε στὸ πρόσωπό του, ὅπως λέγει: «Τί ποιήσω, ἵνα ὑμῖν ἀξίαν ἀποδῶ τῆς ἀγάπης τὴν ἀμοιβήν; Ἀγαπῶ ἐτοιμῶς τὸ αἷμά μου ἐκχέειν ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας». Βλ. Ὀμιλία αὐτοῦ ἐπανελθόντος ἀπὸ τῆς προτέρας ἔξορίας 5, PG 52, 446.

55. Ἐβρ. 13, 17.

56. *Εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους* 29, 5, PG 60, 660. Βλ. καὶ *Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους* 14, 1, PG 63, 111.

57. Βλ. *Εἰς τὰς Πράξεις* 44, 3, PG 60, 313.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης πίστευε βαθύτατα ὅτι ὄχι μόνον οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ «οἱ προεστώτες τῶν Ἐκκλησιῶν» θὰ λογοδοτήσουν γιὰ τὸ πῶς διαχειρίσθηκαν τὴ χαρισματικὴ ἐξουσία τὴν ὁποία ἔλαβαν καὶ μάλιστα αὐτοὶ θὰ ἔχουν πιὸ βαριές εὐθύνες⁵⁸. Ἐκεῖνο πού ὄντως ἐντυπωσιάζει τὸν ἀναγνώστη τῶν χρυσοστομικῶν συγγραμμάτων εἶναι ὅτι ἡ σταθερὴ προσήλωσις ἐνὸς ὄντως χαρισματικοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας στοὺς θεσμούς της, συνδιάζεται μὲ τὸ θερμοῦργό ζῆλο καὶ τὴν ἀγάπη του ὡς «καλοῦ ποιμένος» γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ λογικῶν προβάτων.

Οἱ ἀνωτέρω κειμενικὲς μαρτυρίες εἶναι ἰδιαίτερος σημαντικὲς καὶ ἄκρως ἐνδεικτικὲς τῆς ἐκκλησιολογικῆς συνείδησης τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου⁵⁹, ὁ ὁποῖος, ὄντας ὁ ἴδιος χαρισματικὴ προσωπικότητα καὶ ἄριστος ἐρμηνευτὴς τῆς περὶ χαρισμάτων διδασκαλίας, ἀναγνωρίζει καὶ ἐπιχειρηματολογεῖ σαφῶς καὶ γιὰ τὴ θεσμικὴ διάστασις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀσφαλῶς γιὰ τὴν ἀδήριτη ἀνάγκη περιφρούρησης καὶ ἐμβάθυνσης τῆς ἐνότητάς της. Ἄλλωστε, γνωρίζει καλῶς ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὡς ζωντανὴ κοινότητα πιστῶν δὲν μπορεῖ νὰ πορευθεῖ μέσα στὴν ἱστορία, ὅταν παύσουν νὰ λειτουργοῦν οἱ θεσμοὶ της ἢ ὅταν ἀπονοῦν καὶ ἔχουμε, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, «τὴν τῶν θεσμῶν σύγχυσις»⁶⁰.

Ἡ βαθύτατη ποιμαντικὴ συναίσθησις τοῦ λειτουργήματός του, ἡ ἀποκλειστικὴ καὶ μόνιμη ἐνασχόλησή του ὡς ποιμένος τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἴσως ὁ κυριότερος λόγος πού τὸν ἀπέτρεψε νὰ ἀναμειχθεῖ καὶ νὰ ἐμπλακεῖ διαλεκτικὰ στὴ θεολογικὴ προβληματικὴ τῆς ἐποχῆς του καὶ σὲ εἰδικότερες χριστολογικὲς καὶ τριαδολογικὲς συζητήσεις⁶¹. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν συνέταξε κάποιον

58. *Εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος* 4, PG 51, 23.

59. Οἱ μαρτυρίες αὐτὲς εἶναι ὄντως ἀξιόπιστες καὶ ἔχουν ἰδιάζουσα βαρύτητα, ἐπειδὴ ἀφοροῦσαν τὸν ἴδιο, οἱ συνοδικὲς ἀποφάσεις ἐναντίον του ἐλήφθησαν παρανόμως καί, ὡς ἐκ τούτων, ὁ ἱερός πατὴρ βίωνε ἐντονότατα τὴν εἰς βάρος του ἀδικία.

60. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ... τοῦ Χρυσοστόμου* 8, PG 47, 28. Εἶναι γνωστὴ ἡ προσφυγὴ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὸ αἶτημα νὰ ἐπιβάλλει τάξι στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου, «ἐπειδὴ φύρδην οἱ τε θεσμοὶ καὶ ἡμεῖς ἐποιμάνθημεν». Ὁ.π., 14, PG 47, 50.

61. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν γνωρίζει καλῶς Τριαδολογία καὶ Χριστολογία, ὅπως τουλάχιστον τεκμαίρεται ἀπὸ τὶς δώδεκα Ὁμιλίαις του *Κατὰ ἀνομοίων*. Πρόκειται περὶ αἵρετικῶν, συνεχιστῶν τοῦ Ἀρείου, τοὺς ὁποίους καταπολέμησαν νωρίτερα μὲ τὰ ἔργα τους ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης.

έγχειρίδιο *Δογματικῆς*, εἶναι ἀληθές ὅτι στὰ συγγράμματά του ἐμπεριέχονται ὅλες οἱ βασικὲς ἀλήθειες τῆς πίστεως⁶².

Γνωρίζει εἰς βάθος τὴ θεολογία ὄλων τῶν πρὸ αὐτοῦ Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ὀρθοδοξία τῆς πίστεως καὶ ὄντας ἀληθῆς θεολόγος ἐπιχειρεῖ τὴν ἀκριβῆ ἔκθεση τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος⁶³. Στὰ συγγράμματά του ἀνέπτυξε μὲ σαφήνεια καὶ πληρότητα τὴ συνείδηση ὁλόκληρης τῆς παράδοσης γιὰ τὸ χάρισμα καὶ τὸν θεσμὸ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Τὴ σχετικὴ διδασκαλία του τεκμηριώνει θεολογικὰ στὴν ἀρμονικὴ συνύπαρξη καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Χριστολογίας μὲ τὴν Πνευματολογία, ἀπ' ὅπου προκύπτουν ὀρισμένες συνέπειες γιὰ τὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.

Σύμφωνα μὲ ὅσα ἐν ὀλίγοις ἀναφέρθηκαν, συγκριτικὰ μὲ τὸ πνευματικὸ ἀνάστημα καὶ τὸ τεράστιο ἔργο τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τὸ ἐρμηνευτικὸ κλειδί τοῦ πλαισίου τῆς ζωῆς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς του διακονίας καὶ τῆς θεολογικῆς του σκέψης εἶναι, πρωταρχικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς, *ἐκκλησιοκεντρικὸ καὶ ποιμαντικὸ*. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλία του εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὸ θεσμικὸ του λειτουργήμα, μὲ τὴν ἀποστολὴ καὶ τὴ δραστηριότητά του ὡς ἀληθοῦς πατὴρ καὶ ποιμενάρχου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτή. Μὲ ἄλλους λόγους, ἡ *χριστοκεντρικὴ Ἐκκλησιολογία* του εἶναι ὀργανικὰ συνυφασμένη μὲ τὴ *χριστοκεντρικὴ* του ζωὴ καὶ τὸν ἔντονο σωτηριοκεντρικὸ χαρακτήρα τῆς θεολογίας καὶ τοῦ ποιμαντικοῦ του λειτουργήματος⁶⁴.

62. ΗΛΙΑ ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, «Ἡ Χριστολογία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», σ. 572. Εἶναι πάντως χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ κατάληξη τῶν περισσοτέρων *Ὀμιλιῶν* του εἶναι τριαδολογικὴ καὶ χριστολογικὴ.

63. Ὡς ποιμένας καὶ θεολόγος γνωρίζει καλῶς ὅτι κάθε αἵρετικὸς, ποὺ παρουσιάζει τὶς κακοδοξίες του ὡς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι «ὁ δόγματα φρικτὰ καὶ ἀπόρρητα λυμηνάμενος». *Εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας* 1, 6, PG 61, 622.

64. Βλ. ΚΩΝ. ΜΠΕΛΕΖΟΥ, «Ἰωάννης Χρυσόστομος καὶ χρονολόγηση τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὡς ἔκφραση χριστοκεντρικῆς ἐρμηνευτικῆς», στὸν τόμο *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου μὲ θέμα: Ὁ Χριστὸς στὸ κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. 2000 χρόνια χριστιανικῆς ζωῆς, ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ* (ΣΤ' Παύλεια), ἐκδ. Ἰ. Μητρ. Βεροῖας, Ναούσης & Καμπανίας, Βέροια 2000, σ. 227-228· ΠΡΟΚΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον*, PG 65, 829· Κ. ΣΚΟΥΤΕΡΗ, «Ἡ πρακτικὴ θεολογία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», ΣΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ἱστορία Δογμάτων, τόμος 2^{ος}: Ἡ ὀρθόδοξη δογματικὴ διδασκαλία καὶ οἱ νοθεύσεις της ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ τέταρτου αἰῶνα μέχρι τὴν Τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο*, Ἀθήνα 2004, σ. 624.

Ἡ ποιμαντική διακονία καὶ μέριμνα τοῦ ἱεροῦ πατρὸς χαρακτηρίζεται καὶ εἶναι *χαρισματική*, ὡς διακονία τῆς ἀγάπης, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς διάκρισης, μὲ μία λέξη τῶν «*καρπῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*»⁶⁵. Ὁ ἴδιος ἔζησε, ἔδρασε καὶ κατέθεσε τὴ μαρτυρία του ὡς ποιμένας, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκρυψε τὰ ἁγιοπνευματικά χαρίσματα ποὺ τοῦ δόθηκαν. Ἀντιθέτως, «*εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐποίησεν*»⁶⁶ ἄλλα πλείονα, καθὼς τὰ ἐνεργοποίησε πλήρως «*πρὸς τὸ συμφέρον*»⁶⁷ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Στὴν πραγματικότητα «*ἐξεδαπανήθη ὑπὲρ τῶν ψυχῶν*»⁶⁸, τὴ διαποίμανση, τὴν οἰκοδομὴ καὶ σωτηρία τῶν ὁποίων ἀνέλαβε μὲ ἓνα θεσμικὸ λειτούργημα, τὸ ὁποῖο ἀσκοῦσε ὡς χαρισματικὴ διακονία. Μὲ τὰ ἔργα καὶ τὴ ζωὴ του ἐπέτυχε μεγαλειώδη ποιμαντικὴ προσέγγιση καὶ ἀξιοθαύμαστο συνδυασμὸ καὶ συνεκδήλωση χαρίσματος καὶ θεσμοῦ. Ἀσφαλῶς ὅλα αὐτὰ συνιστοῦν *παράδειγμα* καὶ *πρότυπο* διακονίας γιὰ τοὺς μεταγενέστερους.

Ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ ὁ ἱερός Χρυσόστομος γνωρίζει καλῶς *τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ποιά ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργο Της* στὴν ἐποχὴ του, προφανῶς καὶ σὲ κάθε ἄλλῃ ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ στιγμῇ τῆς πορείας Της μέσα στὸν κόσμον καὶ τὴν ἱστορία. Ὡς καλὸς ποιμὴν καὶ διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι προδήλως δημιουργία τῆς ἐποχῆς του. Συγχρόνως μὲ τὴ δράση καὶ τὰ συγγράμματά του ὄχι μόνον διαμορφώνει καὶ σφραγίζει τὸ πνευματικὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ βρῖσκεται πολὺ πρὸ μπροστὰ ἀπ' αὐτήν. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἀκτινοβολία τῆς διδασκαλίας τοῦ ὑμνούμενου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὡς «*καθηγητοῦ*»⁶⁹ τῆς χαρισματικῆς θεολογίας, ἐξέρχεται τοῦ χρονικοῦ πλαισίου τῆς ἐποχῆς του καὶ διαχέεται πλοῦσια καὶ εὐεργετικὴ σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ σὲ κάθε γενεά⁷⁰.

Τὸ συγγραφικὸ του ἔργο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἀποτελεῖ πολυτιμότερο *μνημεῖο* λόγου τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ ζωὴ τῆς κοινότητάς Της κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, εἶναι καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας.

65. Βλ. *Γαλ.* 5, 22.

66. *Ματθ.* 25, 16.

67. *Α' Κορ.* 12, 7.

68. Βλ. *Β' Κορ.* 12, 15.

69. «*Ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐδέξω τὴν θεῖαν χάριν καὶ ... διδάσκεις ... Ἰωάννη Χρυσόστομε, ὑπάρχεις γὰρ καθηγητής, ὡς τὰ θεῖα σαφῶν*». Βλ. *Κοντάκιον* ἑορτῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Μηναῖον* Νοεμβρίου, σ. 170.

70. Περισσότερα βλ. CHRYSOSTOMUS BAUR, *Johannes Chrysostomus und seine Zeit*, τόμ. II (Konstantinopel), ἐκδ. Hüber, München 1929-1930, σ. 390 κ.ἐξ.

Ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως σημαντικό κεφάλαιο «πλουτισμοῦ» τῆς πολιτιστικῆς μας παράδοσης στίς οἰκουμενικές της διαστάσεις. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ἡ θεολογία ἐνὸς ἐκ τῶν κορυφαίων καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας κατέστη ἀσφαλῆς ὁδοδείκτης καὶ ἡ ἐπίδρασή της σέ ὁλόκληρο τὸν χριστιανικὸ κόσμο ἔχει ἀφήσει ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη της στὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων μέχρι καὶ σήμερα. Μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι στίς ἐκκλησιολογικές του θέσεις ἡ Ἐκκλησία «ὀφείλει, ἐν πολλοῖς, τὴ διαμόρφωση τῆς ταυτότητάς καὶ τῆς ἰδιοπροσωπίας Τῆς»⁷¹.

Εἰδικότερα, μὲ ὅσα διδάσκει γιὰ τὰ χαρίσματα καὶ τὰ λειτουργήματα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας «ὑπερβαίνει τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἐποχῆς του»⁷², συγκρινόμενος μὲ ἄλλες θεολογικὲς προσωπικότητες. Πράγματι, πολλὲς ἀπὸ τίς ἐκκλησιολογικές του θέσεις εἶναι καινοτόμες καὶ δημιουργικές, καθὼς ἀνοίγουν νέους ὀρίζοντες δράσης καὶ ἔρευνας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησιολογία του βρῖσκει μεγάλη ἀπήχηση μέχρι σήμερα καὶ ἡ προβολή της εἶναι γόνιμη καὶ δυναμική, οὐσιαστικὴ καὶ πολὺτιμη συμβολὴ στὴ διορθόδοξη συζήτηση, στοὺς πολυμερεῖς διαχριστιανικοὺς διαλόγους, ἀκόμη δὲ καὶ στὸ ἀνοιγμα καὶ τὴν ἔξοδο τῆς σύγχρονης θεολογίας καὶ πρὸς ἄλλες μὴ χριστιανικὲς θρησκείες.

Ἐν κατακλείδι, ἐπισημαίνεται ὅτι ὁλόκληρη ἡ ποιμαντικὴ καὶ κηρυκτικὴ δράση, ἡ τεράστια συγγραφικὴ παραγωγή καὶ οἱ θεολογικὲς θέσεις τοῦ «ὀσίου καὶ ἁγίου ποιμένου»⁷³ γιὰ τὸ χάρισμα καὶ τὸ θεσμὸ ἢ, ἄλλως, γιὰ τὴ θεσμικὴ καὶ χαρισματικὴ διάσταση τῆς Ἐκκλησίας, δὲν μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν ὀρθῶς καὶ αὐθεντικῶς, παρὰ μόνον ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς «ἐκκλησιο-κεντρικῆς προοπτικῆς» του⁷⁴, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει ἔργω καὶ λόγῳ τὴ χαρισματικὴ διακονία καὶ τὸν λόγο του.

71. Ὁ Κων. Μουρατίδης ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ συμβολὴ του γιὰ τὴν ἐπίλυση τοῦ σπουδαιοτάτου προβλήματος γιὰ τὴ φύση καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἰδιαζόντως πολὺτιμη (*Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας*, σ. 38).

72. ADOLF MARTIN RITTER, "Johannes Chrysostomos und die Kirche oder Charisma als gegenwärtige Wirklichkeit", *Orthodoxes Forum* 22, 1 (2008), σ. 24.

73. ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, *Διάλογος ἱστορικός ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου* 20, PG 47, 82.

74. Εἶναι ἀκριβὲς καὶ πέραν πάσης ἀμφισβήτησης ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς «ἡ ἐκκλησιο-κεντρικὴ προοπτικὴ τῆς ὅλης ποιμαντικῆς καὶ κηρυκτικῆς του δράσης προσδιόρισαν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου». ΒΛΑΣΙΟΥ ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμος Α', σ. 546-547. Βλ. καὶ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνα*, σ. 390-391.

Αυτή ακριβῶς ἡ προοπτικὴ ἀποτυπώνεται καὶ σὲ μία ἀποφθεγματικὴ ρήση του, ἡ ὁποία ἀφενὸς μὲν ὑπομνηματίζει ὀλόκληρη τὴν ἐκκλησιαστικὴ του σκέψη καὶ δράση, μέχρι καὶ αὐτὸν τὸν θάνατό του στὴν ἐξορία, καὶ ἀφετέρου ὑποδεικνύει ὡς πολὺτιμο κληροδότημά του στοὺς χριστιανούς κάθε ἐποχῆς τὴ δόξολογία στὸν Θεὸ γιὰ ὅλα· «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν»⁷⁵.

SUMMARY

Saint John Chrysostom as characteristic *paradigm* of the existence and expression both of charisma and institution

by Vasileios A. Tsigkos

Professor of Dogmatics in the Faculty of Theology,
Aristotle University of Thessaloniki

This paper presents, in a synoptic way, the theological views on charisma and institution of Saint John Chrysostom. This holy father successfully practiced the ministry of teaching and of his pastoral office. He is a characteristic *paradigm* of the existence and expression both of charisma and institution. His writings, through multiple textual evidence, allow us to maintain that the Church is clearly understood more as a *charismatic body* and less as an establishment in its institutional dimension. Nevertheless, the eloquent father very often expresses his readiness and intention to reach death, if necessary, in order to defend the institutions of the Church.

The views of this great father on the unbreakable relationship between charisma and institution, or between institutional and charismatic dimension of the Church, are of great importance and timeliness. His views on charisma and institution are a substantial, fertile, and creative contribution to modern ecclesiastical, inter-Orthodox, and even inter-Christian dialogue.

---

75. Βλ. ἐνδεικτικά: Ἐπιστολὴ 12 πρὸς Ὀλυμπιάδα PG 52, 610· Ἐπιστολὴ 193 Παιανίῳ PG 52, 719· ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΕΛΕΝΟΠΟΛΕΩΣ, Διάλογος ἱστορικός ... περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου 11, PG 47, 38 κ.ἄ.